

Рецензия

от доц. д-р Мария Андиркова,
НХА, катедра „Изкуствознание”

за присъждане на образователна и научна степен „доктор” на Мариана Ивелинова Манева за дисертационен труд на тема „Приносът на Трявна за развитието на дърворезбата от началото до 90-те години на XX век”

Мариана Манева е завършила специалност „Резба” в Националната художествена академия, където впоследствие е зачислена за редовен докторант към същата катедра с научен ръководител доц. Роберт Цанев.

За един дисертационен труд най-важен е сполучливият избор на тема, която да е дисертабилна. Изследването на художествените традиции на Трявна и влиянието им за развитието на българската дърворезба през XX век съдържа голям изследователски заряд, който именно е провокирал интереса на докторантката. Избраната в случая тема „Приносът на Трявна за развитието на дърворезбата от началото до 90-те години на XX век” е интересна и значима, но досега не е изследвана цялостно и задълбочено в професионалната българска изкуствоведска литература.

Дисертационният труд на Мариана Манева се състои от 229 страници авторски текст и от 292 черно-бели илюстрации. Разработката има обичайната структура на дисертация - увод, четири глави с по няколко подтеми, заключение и накрая библиография.

Изложението започва с уместен увод за въвеждане в темата. Той отговаря на задължителните за всеки научен текст изисквания – в него точно се формулират целите и задачите на дисертационният труд. Тук ясно е очертано полето на изследване, а именно – да се докаже приноса на Трявна и на нейните художествени традиции за развитието на дърворезбата в България през миналия век. Докторантката си поставя важната задача да разгледа творческите процеси

във всички форми на дърворезбата като църковна, мебелна и интериорна, както и светската резба, включваща пластики и релефи.

Авторката не си поставя за цел да представи автобиографично всеки един значим автор, който създава дърворезба, нито да открие абсолютно всички съществуващи творби, които са създадени по това време, а да създаде цялостна картина на изкуството на дърворезбата през разглеждания период.

В първа глава съвсем резонно Мариана Манева започва изложението с кратък исторически преглед на развитието на дърворезбата в Трявна от най-ранните форми на дърворезба в града, преминава през анализ на предвъзрожденският период, спира се в епохата на Възраждането и стига до началото на XX век. Тя извежда изводът, че тревненската школа е най-стара от всички и е единствената, която е запазила и до днес характерните си възрожденски художествени принципи, идеи и стилистика за композиция – проста и четлива с двустранна и четиристранна симетрия, населена с предмети с растителен орнамент, в която рядко са включени животински фигури, а човешки изображения почти не се срещат. Тук авторката съвсем резонно изтъква, че след непрекъснатият подем до средата на XIX век, с навлизащата индустрия в цехове и фабрики се стига до шаблонизиране на вече използваните схеми, което води до прекъсване на възрожденските традиции, повлияни и от променящият се вкус на българската интелигенция.

Втората глава е посветена на анализ на мястото, ролята и значението за нивото на резбарското изкуство, което има Училището за приложни изкуства в Трявна. То е открито през 1920 г. Тя не пропуска да изброи и наличните предпоставки за появата на училището, развитието му от 1920 до 1944 г. и последвалото развитие след 1944 г. В главата сравнително малко място е отделено за времето след 1944 г., макар да е значителен дял в неговата история, донесъл много промени, които не отминават и тревненското изкуство. Изкуството, както почти всяка дейност не може да бъде разбрана извън своя контекст. Затова докторантката се заема с разглеждане и на този проблем, макар и накратко, за да изясни политическата и културна обстановка, тогавашните идеи, изисквания и реализации. Една от първите акции на новия режим е да национализира 216-те частни предприятия и

да ги постави на държавно подчинение. Започва ревизия на всичко създадено досега, върви преоценка и постигнатото се преподрежда. В това „пренареждане”, както изтъква Манева, на Трявна е отредено производството на мебели в предприятията „Балкан” и „Изкуство”, в които има и резбарски отдели. Те трябва да изпълняват поръчки за представителни обществени сгради. Докторантката точно и ясно анализира тяхната дейност.

Третата глава е озаглавена „Музеят за резбарско и зографско изкуство в Трявна”. Той е създаден през 1951 г., но е открит през 1963 г. с цел да се съхраняват и проучват паметниците на тревненската художествена школа и като най-голям и единствен художествен център на него докторантката отделя нужното внимание. Четвърта глава е озаглавена „Връзката между дърводелските предприятия и дърворезбата”. Тук като подглава следва раздел, посветен на дейността на изявените художници-резбари от Трявна, участвали в процеса на разцвет на резбарското изкуство, всеки със свой принос за развитието му. Тук сложният момент идва когато се проследяват различните „гледни точки” на различни изследователи, които зависят от собствения им придобит опит и ценностна ориентация, от вкусът, от представите, от убежденията и предубежденията. След като е изучила основните похвати в творбите на отделните автори Мариана Манева разглежда и техния личен авторски почерк. Този анализ е сред най-добрата част на изследването, в тази част на труда се разполагат, според мен, основните приноси на дисертацията. Няколко имена на творци се налагат и стават фактори в последвалия развой.

Акцентирано е върху наследството на тревненчанинът Генчо Марангозов, който се установява в София и работи по големи обществени поръчки, създавайки комплекс мебели с богата резбова украса, някои повлияни от духа на барока. Ярка творческа личност е и Цаньо Антонов, който изпълнява тавани и цялостно обзавеждане на обществени сгради с пана, барелефи, фигури, в които ясно се виждат елементи на тревненската възрожденска дърворезба с преработени традиционни мотиви от стилизирани растения и птици. Правилно е изтъкнато, че Кънчо Цанев е единственият автор, който развива всички възможни жанрове на резбата – декоративна мебел, монументална и кавалетна пластика и релеф,

интериорни решения, иконостаси и е един от тримата с Цаньо Иванов и Антон Дончев професори в Националната художествена академия. Тук Мариана Манева е успяла да се справи добре, описвайки различните визии в коректния тон на обективен анализатор, когато изяснява равнището на поставените и постигнатите цели.

Всяка глава е много добре илюстрирана, изображенията в представеният албум правят текста още по-убедителен.

В заключението авторката прави кратък преглед на своето изложение, накратко изброява всички аспекти на разглеждания проблем.

Библиографията се състои основно от трудове и статии на автори, открити в периодичният печат от периода. Авторката е използвала постиженията на сериозни автори. Тук не са пропуснати и най-съвременните изследвания, посветени на анализираната проблематика, колкото и малко да са те.

Приносния характер на настоящата дисертация може да бъде изведен в следното:

- по убедителен начин е анализиран изминатия път – началото, последвалото развитие, успехите и трудностите на тревненската художествена школа и в частност на тревненската резба.

- извършена е сериозна събирателска и анализаторска дейност, състояща се в лично посещение на водещите институции в Трявна и фотодокументиране на техните сбирки. Въпросният фотоматериал може да прерастне по-късно в каталог.

Представеният автореферат отразява вярно съдържанието на изследването. Докторантката има и необходимите публикации, изискващи се за допускане до защита.

Придобитата информация е поднесена аналитично и оценъчно, а за да стане достъпна и за по-широк кръг читатели е използван език без насищане със специализирана терминология. В добре структурираното изследване на фона на богатия фактологически материал са квалифицирани използваните сюжети, мотиви, тематични композиции, характерни за тази школа, включвайки през

текущото време и възникналите новости, които обогатяват езика на изкуството и са адекватни на очакванията от появилите се нови потребности.

Общото впечатление е, че авторката се е справила убедително с поставената задача. Разработката показва изследователски умения. Текстът е написан професионално, спазени са необходимите изисквания за написването на дисертационен труд. Изложението се отличава с яснота и последователност, вижда се способността да се усвоят и анализират в контекст художествените факти с позоваване на изявени специалисти, цитирани в изложението. Забелязва се откритият баланс между овладяването на фактологичния материал и неговото осмисляне. Не на последно място трябва да се изтъкне и искрения интерес на авторката към избраната тема.

Дисертационният труд на Мариана Манева носи всички белези на сериозно научно изследване и представлява цялостна картина на развитие на тревненската дърворезба с нейните трудни години, премеждия и последвало време на възраждане, когато се стига до сериозни постижения.

Всичко това ми дава основание убедено да препоръчам на уважаваното Научно жури да присъди на Мариана Манева образователната и научна степен „доктор” в научно направление 8.2. Изкуствознание и изобразително изкуство.

07. 02. 2023

/доц. д-р Мария Андиркова/